

14. Утрехтська декларація: Про добре місцеве та регіональне врядування в неспокійний час: проблеми змін [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http:// zakon.rada.gov.ua/ laws/show/994_a16](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a16)
15. Ustawa o samorządzie gminnym z dnia 1990-03-08 (Dz.U.1990 № 13, poz. 74) tekst jednolity z dnia 2001-10-12 (Dz.U.2001 Nr. 142, poz. 1591) [Elektronowy zasób]. – Режим доступу : <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19900160095>
16. Ustawa budżetowa na rok 2011 [Elektronowy zasób]. – Режим доступу : <http://mf.gov.pl>
17. Urząd Statystyczny w Lublinie [Elektronowy zasób]. – Режим доступу : [http:// www.stat.gov.pl/lublin/index_PLK_HTML](http://www.stat.gov.pl/lublin/index_PLK_HTML)

Кулай Алина, Гром Василий. Финансовое обеспечение местного самоуправления в Украине и Польше: реалии и перспективы. Рассматривается состояние финансового обеспечения местного самоуправления в Украине и Польше. Установлено, что основными недостатками самоуправления и финансовой системы Украины является неопределённость распределения законодательных полномочий между территориальными общинами сёл, поселков, городов и исполнительной власти, которые характеризуются чрезмерной централизацией власти и бюджетов в государственный бюджет Украины. Рассмотрены положительные аспекты финансовой обеспеченности местных польских самоуправлений и способы их применения в Украине.

Ключевые слова: местное самоуправление, местные бюджеты, бюджетные отношения, доходы и расходы бюджетов, община, район, область.

Kulay Alina, Hrom Vasyi. The Financial Security of the Local Government in Ukraine and Poland: Realities and Prospects. Under consideration is the state of the financial security of the local government in Ukraine and Poland. It was found that the main disadvantages of self-government and the financial system of Ukraine is the uncertainty distribution of legislative powers between territorial communities of villages, towns, cities and the executive, characterized by excessive centralization of power and the budget in the state budget of Ukraine. Examined the positive aspects of the financial security of local Polish governments and methods for their use in Ukraine.

Key words: local government, local budgets, relations budget, revenue and expenditure budgets, commune, district, province.

Стаття надійшла до редколегії
17.09.2013 р.

УДК 339.338.43

Валентина Корчун

Аграрна політика Польщі та України: використання польського досвіду в процесі євроінтеграції України

Аграрна політика – необхідний компонент економічної політики держави, яка ґрунтується на тому, що аграрний сектор – найважливіший у соціальному розумінні, тому потрібно забезпечити стабільність у надходженні продовольчих товарів на ринок країни. Останній час був нестабільним для аграрного сектора. Зросла волатильність цін, зі значними коливаннями цін на продукти і вкладених коштів. Тому аграрна політика повинна відповідати не лише умовам, які склалися на внутрішньому ринку країни, а й урахувати можливі ризики зовнішнього (міжнародного ринку). Аграрні ринки вражаються макроекономічними порушеннями, спалахами хвороб, несприятливими погодними явищами, такими як повені та посухи. Останні стали частішими через кліматичні зміни. Зараз фермери більш відкриті до дії ринкових сил, ніж раніше, тому що аграрна політика стала менш пов'язана з виробництвом і цінами. Польща – країна, яка за природними умовами й сільськогосподарським виробництвом подібна до України. У сільському господарстві обох країн зайнято близько 20 % робочої сили. Подібна й спеціалізація сільського господарства. Але аграрний сектор Польщі відзначається значно більшою інтенсивністю та продуктивністю, ніж український. Після вступу Польщі до Європейського Союзу її сільське господарство стало розвиватися набагато успішніше. Стан фермерів покращився через допомогу з фондів Спільної аграрної політики ЄС. Україна очікує підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом. Тому використання польського досвіду аграрної політики має величезне значення для процесу євроінтеграції України.

Ключові слова: аграрна політика, Спільна аграрна політика ЄС, розвиток сільських територій, європейська інтеграція України.

© Корчун В., 2013

Постановка наукової проблеми та її значення. Аграрна політика має принципове значення в кожній країні – суб'єкті міжнародних економічних відносин, позаяк сільське господарство навіть на початку третього тисячоліття залишається монопольним джерелом отримання продуктів харчування, тому має неабияку соціальну функцію. Від науково обґрунтованого підходу до регулювання відносин в аграрному секторі залежать майновий стан виробників сільськогосподарської продукції, збереження народних традицій, фольклору, самої сільської місцевості як унікального явища сучасної цивілізації, а найголовніше – продовольча безпека держави. Урахування досвіду Польщі, аграрна політика якої перебуває в руслі загальної аграрної політики всього Європейського Союзу, надзвичайно важливе для України, по-перше, через обраний Україною євроінтеграційний курс, по-друге, через вищий рівень розвитку польського аграрного сектору, порівняно з українським.

Величезний агропромисловий потенціал, зумовлений наявністю досить сприятливих агрокліматичних ресурсів, обширного земельного фонду, вікових професійних навичок населення, виробничих потужностей переробної харчової промисловості, розвиненої аграрної науки є однією з найважливіших порівняльних конкурентних переваг економіки України в глобальному конкурентному середовищі. Наявність цієї переваги зумовила міжнародну спеціалізацію України на виробництві та експорті продуктів сільськогосподарства й агропромислового комплексу взагалі.

На світовому ринку простежується загальний тренд підвищення попиту на агропродовольчу продукцію, зумовлений комплексом чинників, насамперед збільшенням чисельності населення планети, переведенням частини сільськогосподарської продукції на промислове споживання для виробництва біопального, вичерпанням запасів вільних земель для сільськогосподарства, а також підвищенням добробуту населення країн-гігантів, що динамічно розвиваються (Китаю, Індії, Бразилії та ін.), яке, зі свого боку, стимулює підвищений попит у цих країнах на продукти харчування. Отже, зовнішня кон'юнктура складається сприятливо для аграрного сектора економіки України. Із цього випливає важливість стимулювальних заходів, спрямованих на збільшення виробництва й експорту різноманітних продовольчих продуктів, на які попит у світі, отже й ціна на них, зростає. Тому особливо актуальним стає завдання вдосконалення аграрної політики України, урахувавши не лише внутрішнє значення аграрного сектора, але і його ще недостатньо використаний експортний потенціал. Цим пояснюється актуальність обраної теми статті, у якій ставимо завдання прослідкувати особливості аграрної політики України та Польщі й можливості та способи врахування польського досвіду аграрної політики й трансформації аграрного сектору економіки в процесі європейської інтеграції, який Польща успішно пройшла майже 10 років тому.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Досліджують проблеми аграрної політики України чимало науковців і практиків, зокрема А. Г. Борщ [1], А. В. Лісовий, П. Т. Саблук та ін. Питання аграрної політики ЄС також добре розроблене у фаховій літературі. Так, Т. О. Зінчук аналізує нову парадигму сільського розвитку Європейського Союзу, розглянувши зміни в аграрній політиці ЄС після розширення цього інтеграційного угруповання [4]. О. Масловська дослідила механізм спільної аграрної політики ЄС, наголосила на нових напрямках його розвитку на період після розширення [5]. Окремі автори розглянули стан аграрного сектору нових членів ЄС після вступу цих країн до інтеграційного об'єднання, зокрема, Ю. Е. Губені – у Чехії, В. І. Власов – у Польщі, М. Т. Гостюк – у Румунії тощо. Теоретичні основи аграрної політики розглядає С. Пірсон (S. Pearson) [11], професор Стенфордського університету. У документах Організації економічного співробітництва й розвитку зазначено, що аграрна політика сучасності в країнах ОЕСР має враховувати ризики, притаманні сільському господарству як специфічній галузі [12].

Аграрна політика держави – це сукупність законів, що регулюють національну сільськогосподарську діяльність, а також експорт та імпорт сільськогосподарської продукції. Більшість країн уключає до об'єктів аграрної політики також взаємопов'язані з сільським господарством галузі: лісове й рибне господарство, мисливство, переробку сільськогосподарських продуктів, тобто харчову промисловість.

Цікаве базове визначення аграрної політики дає С. Пірсон [11]. Він трактує аграрну політику через її чотири рамкові компоненти: *ціль*, бажані для досягнення; *обмеження* (економічна реальність); *інструменти*, які застосовує держава; і *стратегії* (тобто методика, послідовність застосування певних обраних інструментів (objectives – desired goals of policy; constraints – economic realities; policies – government instruments; strategies – set of instruments)). Між указаними компонентами

існують причинно-наслідкові зв'язки. Стратегія уряду складається з набору інструментів, що працюють через обмеження, задані економічними параметрами; обмеження, зумовлені попитом, пропозицією та світовими цінами, або сприяють, або перешкоджають досягненню цілей.

Мета й завдання статті. Одна з головних цілей аграрної політики держави – досягнення достатнього рівня продовольчої безпеки. Це пов'язано з гарантованим рівнем споживання продовольства, стабільністю цін на нього, безпекою харчових продуктів, контролем за якістю і результатами експлуатації сільськогосподарських земель, зайнятістю в аграрному секторі.

Завдання аграрної політики кожної країни – забезпечити гарантоване постачання продуктів харчування усім верствам населення, причому в достатньому асортименті та за доступними цінами. Дотримання таких умов визначає продовольчу безпеку держави. Для її досягнення потрібно вживати всіх заходів для максимального самозабезпечення країни найбільш важливими сільськогосподарськими продуктами, розширювати без шкоди внутрішньому споживанню експорт продовольства та гарантувати необхідний імпорт тих продуктів харчування, яких не виробляють у державі. Так, міркуваннями продовольчої безпеки пояснюють запровадження експортних квот на вивезення продовольчого зерна з країни, а також експортного мита на насіння олійних культур. Крім того, держава регулює ціни на деякі важливі види продовольства, зокрема на хліб, борошно, крупи тощо. Важливим елементом продовольчої безпеки виступає й створення державних продовольчих резервів, де зберігаються запаси продовольства на випадок надзвичайних ситуацій.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Для оцінки стану продовольчої безпеки держави використовують низку показників-індикаторів. Перший із них – добова енергетична цінність раціону людини, яка повинна бути не меншою 2500 ккал. В Україні цей показник становить 2940 ккал, але не дотримується пропорція між продуктами тваринного й рослинного походження: у раціоні має бути 55 % тваринницьких продуктів, а реально є 27 %. Другий індикатор – достатність споживання продовольства за видами. Порівняно з науково обґрунтованими нормами споживання в Україні існує перевищення споживання хліба, картоплі, цукру та олії на 5–15 % від норми, а менше споживається м'ясопродуктів, молочних продуктів, риби, яєць, овочів, плодів та ягід. Третій індикатор – достатність запасів зерна в державних ресурсах: ці запаси повинні складати 12 % від обсягу внутрішнього споживання, а фактично є 7 %. Четвертий показник – економічна доступність продуктів харчування, тобто частка витрат на харчування в загальних сукупних витратах домашніх господарств. Цей показник становить 53 %, а в країнах – Європи 20–25 %. П'ятий індикатор – ємність внутрішнього ринку окремих видів продовольства. Наступний – показник продовольчої незалежності, тобто відсоток імпортного продовольства в загальному обсязі спожитого продовольства, який не повинен перевищувати 30 %, в Україні фактично менший 20 %.

Відносність усіх наведених показників полягає в тому, що в Україні велику частку продовольства виробляють господарства населення й величину цього виробництва оцінюють органи статистики дуже приблизно, за даними вибіркового обстеження окремих домогосподарств. Тому припустимо, що реальні показники споживання різних видів продовольства, особливо неімпортних делікатесів, а власних продуктів, значно вищі за статистичні. Але проблемою є економічна доступність продовольства для бідного населення. У багатих країнах для цього застосовують продовольчі картки, у нас цю проблему ще треба розв'язувати.

Виходячи з того, що економіки Польщі й України не тільки сусідські, але й досить схожі, і свого часу Польща долала ті ж проблеми, що тепер Україна, використання польського досвіду аграрної політики може дати Україні потужний поштовх для посилення присутності її аграрних товарів на світовому ринку.

Головними виклики, із якими стикається аграрна політика держави:

- ринкова ситуація й зміни смаків та вподобань споживачів;
- міжнародне торговельне середовище (умови світового ринку, бар'єри в торгівлі, глобальна конкурентоспроможність);
- біобезпека, тобто захист від хвороб тварин і рослин;
- об'єктивні й суб'єктивні перешкоди в торгівлі сільськогосподарською продукцією, викликані різними національними стандартами, вимогами, політичним тиском тощо;
- інфраструктура (транспортні шляхи, порти, телекомунікації, енергетичні та інші технічні об'єкти);

- кваліфіковане управління й забезпечення високоякісною робочою силою, що, зі свого боку, вимагає використання сучасних технологій;
- охорона ґрунтів, водних, лісових, інших рослинних і тваринних ресурсів, захист біорізноманіття.

На практиці аграрна політика найчастіше виражається в різноманітних заходах підтримки виробників сільськогосподарської продукції та продовольства, створення для них сприятливих умов і на внутрішньому, і на зовнішньому ринках.

Аграрна політика серйозно обговорюється й координується на міжнародному рівні для запобігання економічним конфліктам між державами на зразок «сирної» та «шоколадної» конфронтації між Україною й Росією. Найбільш відомий приклад такої координації – Спільна аграрна політика (САП) країн ЄС. Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) також проводить систематичний аналіз аграрної політики 47 країн. Зокрема, результати останнього такого огляду 2013 р. показали, що в абсолютній більшості країн підтримка сільського господарства зростає, а загалом по країнах ОЕСР вона підвищилась у 2012 р. на 1 % проти попереднього року [8].

Досвід Польщі засвідчує, що сільське господарство отримало найбільше вигод від вступу країни до Європейського Союзу. Близько 15 % робочої сили країни, що відповідає понад 2 млн зайнятих, працює в сільському господарстві. Серед країн ЄС це найвищий показник. Незважаючи на такий високий рівень зайнятості, ефективність польської робочої сили в аграрному секторі не дуже висока, що ілюструється тим фактом, що вклад аграрного сектора в польський ВВП складає тільки 3 % [10]. Польські фермери відчули значне зростання своїх реальних доходів протягом 2000–2009 рр., які зросли на 107 % при середньому показникові по ЄС-27 лише 5 %, а для нових країн ЄС (т. зв. ЄС-12) – 61 %. Щоправда, динаміка цих доходів не завжди тільки позитивна. Так, 2010 р. вони знизилися здебільшого через спад цін на основні види продукції рослинництва й тваринництва. Саме такий брак стабільності цін найбільше лихо та підстава для побоювань польських фермерів.

Для Польщі типово, що розмір ферм невеликий. За даними Євростату, більшість польських господарств (понад 90 %) обходиться силами самих власників і членів їхніх сімей. Частка земель у їхньому розпорядженні – 75 %. Для Польщі, як і для України, характерна дуже висока частка сільськогосподарських земель у загальній земельній площі: відповідно, понад 50 і 69 %.

Польща – третій найбільший виробник зернових культур у ЄС, особливо жита та вівса, другий – картоплі. Польща посідає третє місце за площею садів, особливо яблуневих, а також є лідером у виробництві ягід (малини, полуниці, смородини) та овочів відкритого ґрунту (цибулі, капусти тощо). Солідні позиції й у тваринництві: Польща – четвертий виробник птахівничої продукції, представляючи 11 % виробництва м'яса птиці у ЄС, також забезпечує понад 6 % виробництва молока.

Сільське господарство Польщі характеризується значною дисперсністю: середній розмір господарств – 10,15 га, і більше половини господарств виробляють продукцію лише для власного використання, що є таким самим типовим явищем і для України: так зване нетоварне виробництво. Це знижує витрати таких сімей на придбання харчових продуктів, як і загальні витрати. Вітчизняна статистика називає такі види селянських господарств «господарствами населення». Незважаючи на їх малі розміри й низьку продуктивність праці, ці господарства займають помітне місце в продукції аграрного сектора України, особливо у виробництві трудомістких продуктів, як-от: овочі, плоди, ягоди, м'ясо домашньої птиці, кролів, мед, молоко та молочні продукти. Більше того, деякі дослідники, зокрема, Б. Данилишин [2], уважають, що державна підтримка насамперед повинна стосуватися дрібних господарств.

Ґрунтово-кліматичні умови, а також регіональні традиції зумовлюють спеціалізацію сільського господарства Польщі. Пасовищне тваринництво й культивування картоплі та жита сконцентровані в Центральній, Східній і Північній Польщі. Сади та ягідні плантації розміщені переважно в Мазовії, Люблінському й Лодзькому воєводствах. Вирощування рослин, вимогливих до ґрунтових і кліматичних умов, зосереджене в південно-східній та західній частинах країни, а також у Жулавах і Вармії. Тут домінує вирощування інтенсивних злаків, особливо пшениці, а також цукрових буряків та ріпаку.

Скотарство сконцентроване переважно в Підляському, Мазовецькому, Вармінсько-Мазурському й Великопольському воєводствах, а Великопольське та Куявсько-Поморське спеціалізуються на свиначстві.

Основою сільського господарства Польщі виступає земельний фонд. За оцінками ЄС, загальна площа сільськогосподарських земель становить 16,2 млн га, що займає 52 % усієї території країни.

Близько 97 % сільськогосподарських угідь належить приватному сектору, із яких 89 % використовують індивідуальні аграрні холдинги. Загальна площа використовуваних в аграрному секторі угідь стабільна впродовж років, за винятком невеликого зменшення таких земель у громадському секторі.

Порівняно із середнім рівнем по ЄС якість сільськогосподарських угідь Польщі гірша через високу частку бідних на поживні речовини й кислих ґрунтів. На легкі піщані ґрунти, що характеризуються невисокою природною родючістю, припадає 61 %, а в ЄС загалом – лише 32 % [9].

Унаслідок не найбільш сприятливих ґрунтових умов землі в Польщі мають дещо нижчу продуктивність, ніж середня по ЄС. Але після інтеграції країни до цього об'єднання настало зростання попиту на сільськогосподарські землі, тому ціна на них зросла. Усе більша кількість трансакцій на ринку землі значно диференційована по регіонах і залежить, насамперед, від пропозиції, різної структури земель, економічного стану аграрних холдингів і реальних підстав для купівлі землі з боку покупців. Найменші зміни відбулися в південних і центральних регіонах, де землі найбільш роздрібнені й де домінує звичай передавати землю нащадкам. Найбільш зросла ціна на землю, яка малопридатна для сільськогосподарського використання та купується для інших цілей.

На липень 2013 р. 1 га землі сільськогосподарського призначення у Польщі коштує в чотири рази дорожче, наприкінці 2004 р. (за даними банку «Lion's Bank»).

Найбільше подорожчали найменш родючі землі (+352 %), а ціни на сільгоспугіддя, які відзначаються більшою врожайністю, зросли найменше (+258 %). Причина таких змін, – факт, що менш родючі землі легше переформити на землі, які можуть використовуватися під будівництво.

Банк «Lion's Bank» розробив індекс вартості сільськогосподарської землі в Польщі. За підрахунками банку протягом року гектар землі подорожчав на 14,7 %. Із кінця 2004 р. цей показник становить 298 %, тобто в середньому +18,2 % протягом кожного року. Розрахунки банку ґрунтуються на даних Головного статистичного управління Польщі [3].

В Україні сучасні процеси ринкової оцінки вартості земель ще не отримали достатнього розвитку через невизначеність основного питання аграрної політики – продажу землі сільськогосподарського призначення. До того ж Україна не має за собою такої солідної підтримки, якою виступає для Польщі Спільна аграрна політика ЄС.

Членство Польщі у Європейському Союзі значно збільшило рівень підтримки для сільського господарства й розвитку сільської місцевості, гарантуючи водночас стабільність допомоги. Кошти для розвитку та модернізації підприємств і відновлення сільських поселень отримувалися в межах Програми розвитку сільських територій (Rural Development Programme) на 2007–2013 рр. і функціонуючої програми «Сталий розвиток рибальства й прибережних територій» на той самий час. Ці програми впровадили Агенція з реструктуризації та модернізації сільського господарства (Agency for Restructuring and Modernization of Agriculture – ARMA).

Базова підтримка на національному рівні забезпечується з національного бюджету й складається із субсидій, що полягають у зниженні ставки банківського кредиту для суб'єктів сільського господарства та харчової промисловості. За час існування ARMA відкрито 54 пільгових кредитних ліній. Зокрема, такі кредити надаються молодим фермерам, особам, які потребують коштів на купівлю землі, а також для базових інвестицій. Друга форма підтримки на національному рівні – поручительства за гарантію повернення банківських кредитів. Ця підтримка здійснюється для студентів із сімей, що мають низькі доходи, і спрямована на повернення студентських кредитів. Зокрема, у 2001–2010 рр. таку форму підтримки використали 4781 студент [8]. Також продовжують надаватися прями виплати на розвиток сільських територій у рамках САП.

Незважаючи на кращі, ніж у Польщі, ґрунтово-кліматичні умови України, її сільське господарство значно поступається польському за багатьма параметрами, особливо у тваринництві. Для прикладу, порівняємо лише один показник розвитку тваринництва – поголів'я худоби (табл. 1).

Таблиця 1

Поголів'я худоби в Польщі та Україні, тис. голів*

Країна	Рік	2000		2005		2010		2012	
		Україна	РП	Україна	РП	Україна	РП	Україна	РП
ВРХ		9429	6083	6967	5483	4902	5761	4503	5777
У т. ч. корови		...	3098	...	2795	2737	2657	2583	2528
Свині		7439	17122	6335	18112	7566	15278	7283	11581

* Складено автором за даними офіційних сайтів центральних статистичних органів Польщі та України.

Аналіз таблиці показує, що за чисельністю поголів'я сільськогосподарських тварин Україна значно поступається Польщі, незважаючи на спільну для обох країн тенденцію скорочення поголів'я, хоча в Польщі поголів'я ВРХ протягом останнього часу зросло. Спільним для обох країн є переважання дрібних господарств із невеликою кількістю худоби. Проте в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь показники Польщі значно кращі, ніж України: за 2012 р. щільність ВРХ на 100 га в Польщі дорівнювала 38, корів – 17, свиней – 77; в Україні – відповідно, 11; 6 та 18. Лише з такого показника стає зрозумілим, чому м'ясо й м'ясні вироби завозять із Польщі в Україну, а не навпаки.

Приватний сектор у Польщі контролює поголів'я худоби майже повністю: 98 % ВРХ, практично 100 % – свиней і птиці. Однак розміри самих господарств за кількістю утримуваної великої рогатої худоби невеликі:

- 44,4 % мають одну тварину;
- 18,7 % мають дві тварини;
- 11,9 % мають 3–4 тварини;
- 10,4 % мають 5–9 тварин;
- 9,1 % мають 10–19 тварин;
- 5,5 % мають 20 і більше тварин [9].

Із часу приготувань до вступу до ЄС відбулося пристосування утримання худоби до санітарних і ветеринарних вимог інтеграційного угруповання, але це не вплинуло на рівень концентрації скотарства, який залишився низьким; досі понад половина всіх господарств утримують по 1–4 тварини, здебільшого корів, чимало тримають лише одну дійну корову, яка дає молоко практично лише для потреб самої сім'ї.

Важлива галузь, у якій Польща має міжнародно визнані сильні ринкові позиції, – вирощування ягід, плодів, фруктів. Сприятливі агрометеорологічні умови протягом вегетаційного періоду та впровадження й застосування сучасних методів виробництва привели до значного покращення врожайності фруктів. Найбільшу частку в їх зборі забезпечують яблука та вишні. Коли Польща приєдналася до ЄС, польське садівництво було включене до програми груп виробників фруктів і овочів, до яких надходила фінансова підтримка з бюджету ЄС. На кінець 2009 р. у Польщі існувало 139 груп виробників фруктів і овочів і шість виробничих організацій, зосереджених переважно в Мазовецькому (спеціалізація на виробництві яблук, овочів і грибів), Куявсько-Поморському (томатів), Великопольському (овочів, грибів, томатів) і Любельському (яблука й інші фрукти) [9].

Після вступу до Європейського Союзу Польща брала безпосередню участь у прийнятті рішень про зміни в Спільній аграрній політиці, зокрема про реформи у визначених аграрних ринках: цукру у 2006 р., фруктів, овочів і вин у 2007 та перевірки стану ринку у 2007–2008 рр. Уже відомо, що подальші зміни, які впливатимуть на реформу САП після 2013 р., неминучі. Результатом став підготовлений у листопаді 2008 р. огляд Спільної сільськогосподарської політики, який указав на необхідність прийняття подальших змін для того, щоб адаптувати цю політику до нових довгострокових викликів. Важливим етапом робіт із польськими пропозиціями щодо спільних правил і керівних принципів для майбутнього спільної сільськогосподарської політики є позиція польського уряду про майбутнє спільної сільськогосподарської політики після 2013 р. Проект цієї позиції був предметом Міжвідомчої угоди, прийнятої Європейським комітетом Ради міністрів та схваленої Радою міністрів 12 червня 2009 р. Отже, Польща – не лише активний виконавець, а й розробник САП ЄС, що цілком зрозуміло, виходячи з того, що серед нових членів ЄС Польща є найбільшою сільськогосподарською країною.

Аграрну політику України розробляє Уряд України та Міністерство аграрної політики. Державна підтримка сільського господарства – один із напрямів аграрної політики в Україні. Важко порівнювати аграрний сектор України і Європи, але основні розділи аграрної політики схожі: підтримка сільгоспвиробників, розвиток сільської місцевості, охорона довкілля. Міністерство аграрної політики і продовольства України розробило низку конкретних заходів, спрямованих на стимулювання виробництва продукції тваринництва й деяких важливих галузей рослинництва.

У галузі тваринництва, зокрема, передбачено дотації за утримання молодняка ВРХ певного віку: чим старший молодняк, тим більші дотації. Отримувачами можуть бути фізичні особи, для чого їм потрібно звернутися з пакетом документів до відповідної місцевої ради. Результат – збільшення поголів'я ВРХ по Україні на 0,5 %. Активну діяльність у цьому напрямі розгорнула Волинська

обласна державна адміністрація: для Волині підтримка дрібних товаровиробників особливо важлива з погляду на те, що великі ферми, особливо молочні, є винятком, а не правилом.

Часткове (до 5000 грн) відшкодування витрат на придбання доїльних апаратів індивідуальними господарствами – для тих, хто має не менше трьох ідентифікованих і зареєстрованих корів. Для цього потрібно звернутися до управління агропромислового розвитку району. За 2012 р. оплачено 3 млн грн.

Для юридичних осіб передбачене часткове відшкодування закупівель племінної худоби – крок, спрямований на покращення не тільки кількості, але і якості худоби в Україні, а також часткове відшкодування будівництва та реконструкції тваринницьких ферм, допомога на селекційну роботу у тваринництві й птахівництві. Для отримання допомоги на селекцію буде створюватиметься спеціальна конкурсна комісія, проводитиметься конкурс, який і визначить, хто з претендентів може отримати бюджетні кошти.

У галузі рослинництва державна підтримка включає компенсацію коштів на досить значний перелік видів робіт, пов'язаних із розвитком виноградарства, садівництва й хмелярства. Зазначимо, що механізм отримання коштів прописаний дуже неоднозначно.

Компенсацію сільськогосподарським підприємствам на пересів озимих культур у розмірі 150 грн на 1 га.

Щодо забезпечення насінням товаровиробників передбачено досить складну схему, згідно з якою управління агропромислового розвитку районних державних адміністрацій звертаються з клопотанням до Міністерства агропромислової політики і продовольства України. Заявок у 2012 р. було на 6,1 тис. т насіння, фактично відпущено 2,4 тис. т.

Частково компенсовано вартість виконаних робіт, пов'язаних із проведенням селекції в рослинництві, та частково відшкодовано вартість будівництва нових тепличних господарств [6].

Сьогодні в сільському господарстві України важливо здійснювати підтримку основних виробників продукції тваринництва й працевітких галузей рослинництва, тобто овочівництва, плодівництва, ягідництва, яке, як показано вище, користується підтримкою в межах САП у Польщі. Ми поділяємо пропозиції відомого українського економіста Б. М. Данилишина, який вважає, що аграрну політику України треба спрямувати на підтримку малих сімейних господарств. Також потрібно забезпечити реалізацію цілеспрямованої політики розвитку сільських територій, що має за мету забезпечити конкурентні переваги сільських територій для запобігання відпливу із сіл молоді та заохочення її до працевлаштування в аграрній сфері, покращення привабливості цієї галузі насамперед для дрібних і середніх інвесторів.

Першочергові завдання щодо підтримки аграрної сфери:

- підтримка дрібних виробників, фермерських господарств та кооперативних об'єднань, упродовження інструментів підтримки розвитку товарного агропромисловництва й фінансування програми ефективного розвитку тваринництва;
- переорієнтація системи державної підтримки аграрного виробництва на стимулювання виробників, орієнтованих не на глобальні, а на місцеві продовольчі ринки, збереження програми пільгового кредитування та прямих виплат на голову й гектар – «жовтий» кошик;
- відродження кооперативного руху на селі, що дасть змогу використовувати переваги великого товарного виробництва та враховувати інтереси сільських товаровиробників. Агропромислові корпоративні структури мають бути поставлені в такі умови, за яких економічний ефект від масштабу виробництва не вилучався б із села, а спрямовувався б на місцевий розвиток;
- підтримка сталого розвитку сільських територій та формування розгалуженої мережі сільського (зеленого) туризму, створення сприятливих умов для життєдіяльності й підвищення добробуту населення на основі максимально ефективного використання наявного природно-ресурсного потенціалу територій. Для цього потрібно збільшити видатки Державного бюджету України на соціально-економічний розвиток сільських територій (в обсягах не менше 1 % валового внутрішнього продукту); розробити та впровадити механізми спрямування частини доходів від експорту сільськогосподарської продукції для потреб розвитку сільських територій і підвищення доходів сільського населення; здійснювати залучення на добровільній основі коштів підприємств, установ та організацій для соціально-економічних розбудовчих процесів у сільській поселенській мережі; сприяти розвитку сільської інфраструктури [2]. Також, на думку вченого, має бути подолано тіньовий ринок землі й припинення державної підтримки мега-аграрних структур.

Про користь вивчення та творчого застосування польського досвіду аграрної політики для України йшлося на конференції «Еволюція польської сільськогосподарської галузі – можливості використання польського досвіду у реформі сільського господарства в Україні», яка пройшла в Києві влітку 2011 р. Досвід Польщі має велике значення в процесі євроінтеграції України. Таку думку висловив президент Української аграрної конфедерації Л. Козаченко. Зокрема, у своєму виступі він зауважив, що наприкінці 80-х років минулого століття ВВП Польщі було удвічі меншим за ВВП України, а тепер у перерахунку на одного жителя ВВП Польщі в шість разів перевищує ВВП України. Тобто Польща у 12 разів збільшила приріст ВВП без демографічних втрат. Це свідчить про ефективність аграрної політики, яку провадить Польща. За словами експерта, найбільшим фактором успіху стало приєднання Польщі до Європейського Союзу, тому для України актуальне посилення діалогу між державами, адже основа в проголошеному Президентом України зовнішньо-економічному курсі – саме європейська інтеграція. Важливо, що Польща відкрито надає допомогу Україні не тільки з аграрних питань, але й в удосконаленні інших сфер економіки, бізнесу тощо.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, удосконалення аграрної політики України, на нашу думку, повинно проводитися на основі творчого врахування досвіду, набутого членами Європейського Союзу за кілька десятиліть. Проте конкретний досвід Польщі, яка є досить близькою країною і в географічному, і в політичному та господарському розумінні, легше й практичніше може та повинен бути застосований у процесі європейської інтеграції України.

Джерела та література

1. Борщ А. Г. Бюджетна підтримка аграрного сектору в умовах трансформаційних процесів в економіці України / А. Г. Борщ // Економіка АПК. – 2009. – № 2. – С. 111–129.
2. Данилишин Б. Галузь, яка витягує економіку України [Електронний ресурс] / Б. Данилишин. – Режим доступу : <http://glavcom.ua/articles/12385.html>
3. Динаміка зростання цін на сільськогосподарські угіддя в Польщі / Відділ сприяння торгівлі та інвестиціям. Посольство Республіки Польща в Києві [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kiev.trade.gov.pl/uk/>
4. Зінчук Т. О. Нова парадигма сільського розвитку Європейського Союзу: перспективи для України / Т. О. Зінчук // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 11. – С. 104–114.
5. Масловська О. Складові механізми спільної аграрної політики ЄС / О. Масловська // Персонал: наук. журн. – 2009. – № 2. – С. 18–25.
6. Розвиток АПК України. Державна підтримка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : minagro.gov.ua/apk?nid=3390
7. Agricultural Policy: Monitoring and Evaluation 2013 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.oecd.org/tad/agricultural-policies/monitoring-and-evaluation.htm>
8. Agriculture Support Policy [Electronic resource]. – Mode of access : http://ie.ksow.pl/fileadmin/user_upload/mazowieckie/pliki/MriRW
9. Poland agriculture profile [Electronic resource]. – Mode of access : <http://globserver.cn/en/poland/agriculture>
10. Poland [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.visegrad.info/agriculture-and-cap-reform/factsheet/present-and-future-of-common-agricultural-policy-in-visegrad.html>
11. Pearson Scott. A Framework for Agricultural Policy Analysis [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.stanford.edu/group/FRI/indonesia/newregional/lectures/lecture1/lecture1BW.pdf>
12. Risk Management in Agriculture: What Role for Governments? [Electronic resource]. – Mode of access : www.oecd.org/tad/agricultural-policies/49003833.pdf

Корчун Валентина. Аграрная политика Польши и Украины: использование польского опыта в процессе евроинтеграции Украины. Аграрная политика – необходимый компонент экономической политики государства. Она исходит из того, что аграрный сектор – важнейший в социальном смысле, поэтому необходимо обеспечить стабильность в поступлении продовольственных товаров на рынок страны. Последние годы были нестабильными для аграрного сектора. Возросла волатильность цен со значительными колебаниями цен на продукты и вложенных средств. Поэтому аграрная политика должна отвечать не только условиям, сложившимся на внутреннем рынке страны, но и учитывать возможные риски внешнего (международного) рынка. Аграрные рынки поражаются макроэкономическими нарушениями, вспышками болезней, неблагоприятными погодными явлениями, такими как наводнения и засухи. Последние стали частыми из-за климатических изменений. Сейчас фермеры более открыты к действию рыночных сил, чем раньше, потому что аграрная политика стала менее связана с производством и ценами. Польша – страна, по природным условиям и сельскохозяйственному производству подобна Украине. В сельском хозяйстве обеих стран занято около 20 %

рабочей силы. Подобная и специализация сельского хозяйства. Но аграрный сектор Польши отмечается значительно большей интенсивностью и производительностью, чем отечественный. После вступления Польши в Европейский Союз её сельское хозяйство стало развиваться гораздо успешнее. Состояние фермеров улучшилось через помощь из фондов Общей сельскохозяйственной политики ЕС. Украина ожидает подписания Соглашения об ассоциации с Европейским Союзом. Поэтому использование польского опыта аграрной политики огромное значение для процесса евроинтеграции Украины.

Ключевые слова: аграрная политика, Общая сельскохозяйственная политика ЕС, развитие сельских территорий, европейская интеграция Украины.

Korchun Valentina. Agricultural Policy in Poland and Ukraine: Using of the Polish Experience in European Integration of Ukraine. The agricultural policy is a necessary component of the state's economic policy. The agricultural sector is the most important in the social sense, therefore necessary to ensure the stability in the flow of food products into the market of the country. Recent years have been unstable for the agricultural sector. The price volatility has increased, with significant fluctuations in food prices and investment. Therefore, agricultural policy should respond not only conditions that formed on the domestic market, but also consider the possible risks of external and international market. The agricultural markets are affected by macroeconomic disturbances, disease outbreaks, unfavorable weather phenomena such as floods and droughts. The last become more frequent due to the climate change. Now the farmers are more open to the market forces than before because the agricultural policy has become less related with the production and prices. Poland is a country that is similar to Ukraine by the natural conditions and agricultural production. About 20 % of the labor force is employed in the agricultural sector in both countries. The specialization of agriculture is similar. But the agricultural sector in Poland is characterized by the greater intensity and productivity than in Ukraine. After Poland's accession to the European Union the agriculture started to develop much more successful. The conditions of farmers have improved through the assistance from the funds of the Common Agricultural Policy of the EU. Ukraine expects to sign the Association Agreement with the European Union. Therefore, using of the Polish experience of the agricultural policy is essential to the process of European integration of Ukraine.

Key words: agricultural Policy, the Common Agricultural Policy, rural development, European integration of Ukraine.

Стаття надійшла до редколегії
18.09.2013 р.

УДК 327.5:339.92

Костянтин Павлов

Україна на шляху інтеграції до Європейського Союзу. Вигоди та загрози

У статті визначено переваги, перспективи та проблеми в процесі руху України до повноцінної інтеграції в Європейський Союз через підписання угоди про асоціацію на прикладі західного партнера – Польщі. Проаналізовано макроекономічні показники України та Польщі станом на 2012 р. Схарактеризовано низку операційних програм, які відбуваються в Польщі, а також обсяги їх фінансування. У результаті аналізу можемо бачити, які вигоди чекають на Україну в разі інтеграції до ЄС та в якому напрямі й за яким призначенням працюватимуть додаткові фінансові ресурси. Представлено вигоди й загрози, які чекають нашу державу на шляху до входження в ЄС.

Ключові слова: інтеграція, іноземні інвестиції, операційні програми, безробіття, Світовий банк.

Постановка наукової проблеми та її значення. Останнім часом суспільство перебуває в напруженому стані, що спричинено невизначеністю держави, у якому ж напрямі повинна рухатись Україна. Прихильники Європейського Союзу та Митного союзу, досі сперечаються щодо економічних загроз і вигод у результаті майбутньої інтеграції України. І прибічники, і противники того чи того вектора надали свої економічні розрахунки доходів і втрат за різних умов розвитку подій. Але в результаті того, що такі оцінки та прогнози ґрунтуються суто на припущеннях, а не на фактах, вони є малоефективними. Це спричинено тим, що логіка розвитку вітчизняної економіки не зумовлена суто економічними чинниками, а її залежність від політичних процесів унеможливорює точне прогнозування майбутнього України.

© Павлов К., 2013